

Intervju: CIRIL MLINAR CIC

Pogovarjala se je Tea Knapič

Ciril Mlinar Cic je že zelo zgodaj, kot najstnik, našel svojo strast v potapljanju, fotografiji in snemanju, kar ga spremlja vse življenje. V svoji 45 let dolgi pestri karieri potapljača je nalezal številne potope, pri katerih ga je ničkolikokrat spremljal fotoaparati ali kamera, s pomočjo katerih je predstavljaval podvodni svet morja, celinskih voda in podzemlja širši javnosti. Nekatere potope je delil z nami tudi v slikovitih zgodbah, ki jih je objavljaval v raznih časopisih in revijah, nato pa zbral še v knjigi potapljaških zgodb z naslovom *Podvôdje*.

Če začneva na začetku – začelo se je s knjigami. Kot najstnik si se prek *Sveta tišine* in drugih knjig začel zanimati za potapljanje, kar je danes morda precej nenavadno.

Res je nenavadno. V roke mi je prišla omejena knjiga in me tako pritegnila, da sem moral takoj tudi sam narisati načrte in si izdelati podvodno opremo, potem pa sem komaj čakal, da pridem do morja in jo preizkusim. V tistem času ni bilo interneta in poplave informacij, kar je značilno za današnji čas, zato so me pritegnile knjige. Opreme nisi mogel dobiti oziroma zanjo ni bilo denarja, zato smo jo izdelovali sami.

Danes je oprema že zelo napredna; lahko si opazoval njen razvoj in dostopnost.

Kar se tiče opreme, je potapljanje danes pravi luksuz. Čeprav ob tem opažam tudi, da je med današnjimi potapljači vse manj in manj pravega entuziazma. Zelo redko vidiš koga, ki je tako navdušen, kot smo bili mi takrat. Danes je to bolj moda. Velikokrat vidim reklamni napis »Diving is fun«, kar me zelo razjezi. Potapljanje je resna stvar, ne hec. Je fino in zabavno, uživaš, ampak to ni šala. In rezultat takšne neresnosti je, da včasih kdo tudi ostane pod vodo.

Si poleg potapljaške opreme ustvarjal še kakšne druge inovacije?

Preden sem dobil knjige o potapljanju, me je blazno zanimala kemija. Doma sem imel majhen kemijski laboratorij, kjer sem delal razne poskuse. Ko so odhajali na Luno, sem zavzeto gledal astronave in kozmonave, ki so tekmovali med sabo, in tudi sam razvijal goriva za rakete. Kar naprej sem preizkušal nove recepte in včasih je tudi kaj počilo, preden bi moralo. Enkrat

Na potapljaškem križarjenju po Jadranu. (foto: Rok Mlinar)

mi je v roki eksplodiralo takšno »novo gorivo«. Namesto da bi gorelo počasi, je zgorelo tako hitro, da je eksplodiralo in sem imel roko popolnoma črno od saj. Skoraj bi me kap, ker sem mislil, da sem ob roko. Ko sem videl, da ni nič hudega, sem si s šalo privoščil prijatelja. Njegova roka je bila sajasta do komolca. Efekt je bil zanimiv.

Potapljaški izpit si delal pri 16 letih, kar je bilo za tisti čas precej zgodaj. Nato si znanje nadgrajeval in postal tudi inštruktor potapljanja. Zakaj si prenehal s poučevanjem?

Začetni tečaj in izpit sem opravil pri Društvu za raziskovanje morja (DRM). Najprej sem dve leti hodil na skupščino društva, da bi me sprejeli na tečaj, a so rekli, da sem premlad. Po dveh letih so se odločili, da starostno mejo znižajo, tako da sem kot eden prvih lahko opravljal tečaj pri 16 letih. Izpit je bil kar obsežen, ampak meni blizu, zato sem užival. Tri tedne smo poslušali teorijo, nato smo imeli teden praktičnih vaj v bazenu, potem pa še teden dni vaj na morju in dvodnevni izpit v Žurkovu pri Reki. Za napredovanje v kategorijo samostojnega potapljača je bilo treba pred

Stožni potop v Žurkovu leta 1971. (foto: Arkadij Popovič - Dadi)

izpitom zbrati določeno število potopov, kar zame ni bilo težko. Veliko sem hodil na sedež društva in se pridružil vsakomur, ki me je vzel s sabo. Avta namreč še nisem imel in sem bil zato odvisen od drugih. Sem pa uspel ostale toliko motivirati, da sem se potapljal skoraj vsak vikend. Tako sem hitro napredoval do potapljaškega inštruktorja. Poučeval sem kar nekaj let, potem pa sem se odločil, da bom s tem prenehal. Če se postaviš v vlogo inštruktorja, prevzameš veliko odgovornost in paziti moraš, kaj delaš, saj te tvoji učenci opazujejo in vidijo, kaj počneš. In ker sam nisem nikoli *tauhal* čisto po pravilih, sem se raje odločil prenehati s poučevanjem, da ne bi imel koga na vesti.

Potope v morju si začel kombinirati s potopi v jezerih, rekah in podzemnih jamah. Zakaj si začel s potopi v celinskih vodah, je bilo morje premajhno?

Ne, ni bilo premajhno. Vedno me je zanimal podvodni svet ne glede na to, kje je. Bistveno je, da se nahaja pod vodno gladino, pa mi je že zanimivo. Z jamskim potapljanjem sem začel leta 1982. Imel sem prijatelja, ki se je potapljal po jamah, in skupaj sva nadaljevala. Raziskala sva novonastalo brezno v strugi reke Reke, ko se je vdrl jamski strop. Prej nisem bil jamar, po tistem spustu pa sem se začel potapljati tudi v jamah. Pravzaprav se niti nimam za jamarja; jamarjenje je bilo vedno le sredstvo, da sem lahko prišel do kraja potopa.

Nevarnosti in včasih celo smrt v tako ekstremnih okoljih niso nikoli daleč. Se morda spominjaš kakšnega pripetljaja iz repertoarja svojih dogodivščin, za katerega si želiš, da se ne bi zgodil?

Osebnost nisem bil nikoli vpleten v kakšno nesrečo s smrtnim izidom. Sem bil pa dostikrat zelo blizu. Ali pa sem iskal pone srečenca. Takih slučajev pa je bilo žal kar nekaj. Pozneje sem bil tudi vodja reševalne skupine. V jami Bistra v poljskih Tatrach so pogrešali srbskega jamarja, ki se ni vrnil iz sifona. Po treh dneh sva s kolegom dobila obvestilo s prošnjo, da bi prišla pomagati pri iskanju. Takoj sva zbrala opremo in se kar z najetim avtomobilom odpeljala na pot. Vozila sva 24 ur z dolgimi zapletmi na mejah. Reševalna akcija je bila zelo zahtevna. Dostop do sifona je bil skozi 500 metrov ožin in nizkih stropov. Le na nekaj mestih se je dalo zravnavati. Po dolgotrajnem plazenju smo prilezli do sifona, ki je bil blaten in moten, že če si ga le grdo pogledal. Verjetnost, da bi kolega našla živega je bila izredno majhna. Zrak in voda v jami sta imela le 5° Celzija, pogrešani pa je bil že pet dni ujet nekje zadaj. Po prvem preplavanem sifonu je prijatelj obupal, dejal je, da bi raje šla nazaj in nadaljevala naslednji dan. Prepričal sem ga, da mi je pomagal prenesti opremo do naslednjega sifona in me tam počakal. Sam sem šel potem naprej še skozi dva sifona. Pred petim pa sem tudi jaz odnehal. V pasaži skalnih nožev sem si suho obleko prerezal na več mestih in v suhi obleki bi-

ti moker je še večja *jeba*, kot biti moker v mokri obleki. Zaradi mraza in utrujenosti sem se moral sprijazniti z dejstvom, da se je bolje vrniti. Truplo srbskega kolega so tako prinesli iz jame šele pozneje, ko so iz sifonov izčrpali vodo. Ta reševalna akcija je bila tako obsežna in tako odmevna tudi pri nas, da je bila podlaga za ustanovitev skupine za podvodno reševanje pri Jamarski zvezi Slovenije. Podobno je bilo pred tem tudi pri potapljaški zvezi. V Jezeru pri Podpeči sem organiziral reševalno akcijo v okviru DRM. Takrat sva s prijateljem našla utopljenca, kar je bil povod za ustanovitev potapljaške reševalne skupine pri Potapljaški zvezi Slovenije.

Že zelo zgodaj te je pri potopih začel spremljati fotoaparati, kasneje tudi kamera. Kako si se navdušil nad fotografijo? Ali si najprej slikal na kopnem in se potem preselil pod vodo ali si takoj skočil s kamero pod vodo?

Nekaj malega sem delal že prej na kopnem, ampak skoraj nič. Tako je šla fotografija vzporedno s potapljanjem. In potem naslednje leto še kamera. A tisto s podvodnim snemanjem je trajalo le eno leto, potem pa samo fotografija vse do leta 1982, ko sva s kolegom Markom posnela prvi film o delu jamskih potapljačev. Na začetku sem delal črno-bele fotografije, ki sem jih lahko razvijal sam, saj je razvijanje barvnih fotografij bolj zahtevno. Slikal pa sem vse, od ambienta do živali in rastlin. Pri slikanju sem bil precej omejen zaradi slabe opreme, a to so bili prvi začetki; važno je, da je bilo veselje, da se je delalo in iskalo inovacije.

Si se fotografiranja in snemanja naučil sam?

Večinoma sem bil samouk. Izobraževal sem se sam na različne načine. Veliko sem se naučil na lastnih napakah, ki jih ni bilo malo. Hodil sem tudi na razne delavnice in tečaje. Pozneje sem hodil tudi v filmsko šolo, kjer smo delali vse od produkcije in režije do kamere in luči. Glede scenarijev pa mi je dala veliko samozavesti izjemna knjiga Roberta McKeeja *Zgodba*. Ob branju sem ugotovil, da sva enakih misli. Če bi se danes lotil vsega še enkrat, ne bi odkrival tople vode, kot sem jo takrat. Najprej bi šel skozi dobro izobraževanje – enostavno zato, ker s tem prihraniš ogromno časa.

Med letoma 1987 in 1996 si bil reprezentant sprva Jugoslavije, pozneje Slovenije na mednarodnih prvenstvih v podvodni fotografiji, več let pa tudi predsednik Komisije za podvodno fotografijo pri Jugoslovanski potapljaški zvezi. Za svoje fotografije si hitro začel prejemati priznanja in nagrade. Teh se

je nabralo preveč, da bi vse naštevala. Lahko omeniš kakšno, na katero si še posebej ponosen? Kaj ti te nagrade pomenijo?

Tale je bila recimo res nekaj posebnega: leta 1988 je v Klenovici pod Velebitom potekalo državno prvenstvo Jugoslavije. Tekmovanje je bilo sestavljeno iz več kategorij: predhodno posneta kreativna fotografija, kreativna fotografija, posneta na licu mesta, fotolov in najlepši posnetek tekmovanja ter ekipna uvrstitev. Se pravi štiri kategorije za posameznike in ena ekipna. V vseh štirih kategorijah za posameznike sem zasedel prvo mesto. Imel sem toliko točk, da sva s kolegom v fotolovu zmagala tudi ekipno, čeprav sem vse točke k ekipi prinesel jaz. Tisto je bila izjemna tekma in kaj takega se potem ni več ponovilo. Všeč mi je bilo tudi, ko smo imeli na Bledu tekmo v podvodni fotografiji. Tekma je potekala pet ur in v tem času si moral narediti, kar si si zamislil. V petih urah se mi je fotoaparatus pokvaril kar štirikrat, tako da sem moral na suho, ga razstaviti, popraviti in nazaj v vodo. In na koncu sem zmagal. To so uspehi, ki nekaj pomenijo. Drugače pa na tako majhnem ozemlju ni posebne konkurence in s tega delati veliko stvar je brez veze.

Potapljanje, fotografija, snemanje. Za kaj bi se odločil, če bi lahko izbral le eno od naštetega?

Podvodno snemanje. *SmeH.*

Si se s potapljanjem preživljal ali je bil to samo tvoj hobi?

Oboje. Nekaj časa sem imel status samostojnega kulturnega delavca. Moje področje dela je bil film in fotografija ter jamske potapljaške raziskave. S fotografijami sem opremljal kataloge, knjige, revije in druge publikacije. Od leta 1982 dalje, ko je bil za mano prvi film o jamskih potapljačih, sem veliko tudi snemal. Še vedno sem fotografiral, ampak poudarek je bil na filmu. Največ časa sem posvetil raziskavam za pitno vodo. Sodeloval sem z Geološkim zavodom Slovenije, ki je delal vrtine in skrbel za čim več vodnih virov. Ljudi je vedno več in potreba po vodi je vedno večja na različnih koncih. Teh raziskav je bilo kar precej.

Ali ste tako iskanje pitne vode opravljali samo po Sloveniji?

Ne, po celi Jugoslaviji, vse do Črne gore. Tam je na obali veliko izvirov, problem pa je, da so vsi slani. Zanimivo je bilo tudi raziskovanje izvira Rijeke Dubrovačke, Omble pri Dubrovniku, kjer je zajetje za pitno vodo. Tam sem se prebil skozi ozek podvodni rov in za njim odkril veliko dvorano z jezerom. Ko sem se nekoč potapljal

Kot najmlajši vaditelj na tečaju mlajših potapljačev na bazenu Ilirija v Ljubljani. (foto: osebni arhiv)

v tem jezeru in iskal nadaljevanje podvodnega rova, sem naletel na drobno živalco in jo ujel. Izkazalo se je, da je šlo za najmanjši primerek človeške ribice, najden dotlej. Dolga je bila le 42 mm in še danes jim meša štrene. Medtem so projektanti narisali načrt podzemne hidroelektrarne, ki bi jo zgradili globoko za izvirom in v njej dvignili nivo podzemne reke za 130 metrov. Nevladne organizacije, ki se borijo proti tako megalomanskemu posegu v okolje, so odkrile moje stare članke, v katerih omenjam tudi najdbo človeške ribice, kar je zdaj eden glavnih argumentov, da so projekt ustavili. Pozneje so najeli jamske potapljače, da bi preverili, ali tam res živijo človeške ribice. Ker jih niso našli, se je name obrnil glavni projektant in me po telefonu poskusil prepričati, da sem takrat videl le mlado jeguljo. Povedal sem mu, da je primerek shranjen pri prof. dr. Sketu na Oddelku za biologijo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.

Edini najdeni primerek si odnesel ven?

Saj mi je hudo, a krhka živalca se je poškodevala pri prenašanju in opazovanju ter poginila, zato smo jo dali v alkohol in je sedaj v zbirki. Skratka, delali smo po vsej Jugoslaviji, precej pa tudi pri nas. »Mojo« vodo še danes pijejo pod Šembijami nad Ilirsko Bistrico. Dober občutek. Mnogo bolje kot tisto, da mora pravi dedec napisati knjigo, narediti sina, zasaditi drevo in takšne neumnosti. To lahko naredi vsak bedak! Ampak da nekje daleč v podzemlju najdeš nov vir pitne vode, ki ga lahko uporabljajo še stoletja za tabo, to se mi zdi super.

Vrniva se k poklicni karieri. Od leta 1993 si zaposlen v Prirodoslovnem muzeju Slovenije. Kako si prišel v muzej?

Za Prirodoslovni muzej sem organiziral prvo razstavo podvodne naravoslovne fotografije, vse od natečaja do izdelave plaketa. Takrat je bil direktor muzeja dr. Ignac Sivec, ki je bil z mojim delom zelo zadovoljen. Pozneje sem se v muzeju oglasil zaradi dovoljenja za snemanje človeških ribic v naravnem okolju. Priporočilo za komite za kulturo mi je napisal prof. dr. Marko Aljančič, z dr. Sivcem pa sva razglabljala tudi o drugih stvareh, o snemanju jamske favne in o podvodnih filmih. Povedal mi je, da imajo v muzeju profesionalno opremo za snemanje, nimajo pa snemalca. Menil je, da bi bil jaz kar primeren kandidat, da bi me zaposlili. Sprva sem želel ohraniti status samostojnega kulturnega delavca, zato sem pristal na polovični delovni čas, a ko so pred mene položili pogodbo o delu, je tam pisalo 8 ur. No ja, pa kaj, sem dejal in podpisal. Status mi je sicer propadel, v muzeju pa sem ostal zaposlen vse do danes.

In kaj si takrat snemal?

Na začetku sem posnel film o človeški ribici, ki se še danes vsakodnevno predvaja na razstavi. Pozneje sem napisal scenarij za film o Ljubljani z naslovom *Obrazi zelene reke*. Prijavil sem ga na razpis Slovenskega filmskega sklada in dobili smo sredstva, za današnje razmere relativno visoka. Film sem posnel v dveh letih v koprodukciji PMS in Studia Arkadena. Snemanje je bilo dolgotrajno, ker sem želel vključiti v film vse letne čase, zima pa je *štrajkala* in ni bilo snega. Tako je bilo treba počakati na naslednjo. Bilo je veliko snemalnih potopov v reki, tudi v izvirih. To je bilo pravo delo zame.

Kaj pa si delal ostale štiri ure, ko nisi snemal?

S fotoaparatom in kamero sem dokumentiral živo in neživo naravno dediščino pa tudi tekoče delo v muzeju. Veliko sem bil na terenu, sprva tudi pod vodo in v jamah, kot je bilo dogovorjeno. Direktor je postal akademik Gogala, ki je te stvari podpiral, pa vendarle je bila večina dela druge narave. Pozneje se je vodstvo ponovno zamenjalo in ostale so le še druge zadolžitve. Službeni tereni so se prenehali, za tiste v jame in pod vodo pa sem dobil celo prepoved. Medtem se je službena kamera pokvarila, tako da zdaj le še fotografiram. Vendar dela ni zmanjkalo. Ogromno je dokumentacije velikih muzejskih zbirk, priprav za razstave, fotografij za kataloge in druge publikacije, predavanja, muzejsko spletno stran itd.

Kaj pa v času, ko je kamera še delala?

Posnel sem na primer film o Juliani. Z najo takratno botaničarko dr. Nado Praprotnik, ki je napisala scenarij za film *Alpski botanični vrt Juliana v Trenti*, sva vso sezono od marca do oktobra hodila na teren. Ona je iskala rastline in mi pokazala, katera je treba posneti, jaz pa sem snemal. Počel sem še vrsto drugih stvari. Snemal sem za kustodiat za nevretenčarje, na primer kako je dr. Tomi Trilar, takrat še kot magister, nabiral parazite v gnezdilnicah, ki jih je postavil na Sviščakah in v gnezdih lastovk. Film je na koncu uporabil pri zagovoru svojega doktorata. Imenitni so bili tereni s prof. dr. Matijo Gogala na Krasu in z dr. Sivcem širom Slovenije. Tudi z geologi sem snemal zanimive stvari, recimo rudnik Sitarjevec. Vseskozi je bilo dela veliko in vse je bilo zelo zanimivo.

Preizkus tesnjenja suhe obleke v Bohinju leta 1986. (foto: Jože Hanc)

Od sodelavcev dostikrat slišim kakšno zanimivo zgodbo. Včasih se omenjata tudi sifon PMS in slap Savica. Mi lahko poveš kaj več o tem?

To je bila moja prva večja raziskovalna jamsko-potapljaška akcija, v prvih mesecih, ko sem prišel v muzej. Organiziral sem jo kot teren PMS. Več kot polovica udeležencev je bila muzejskih sodelavcev. Za jamo nad slapom Savica se je vedelo, da ima na koncu kratek sifon, nadaljevanje pa je bilo neznano. Naredili smo tri odprave, eno ogledno in dve večji z 10 ali 11 nosači. Prvič je šel z mano skozi prvi sifon tudi muzealec Mojmir Štangelj, da bi mi kot himalajski veteran pomagal pri morebitnem plezanju. S sabo sva vzela konec vrvi in par klinov. Mojmir je imel prastaro, nekaj števil premajhno obleko. Od takrat, ko jo je nazadnje uporabil, je pridobil nekaj izkušenj in kilogramov. Dejal je, da se je neopren skrčil, in pri tem vlekel trebuh noter. Nemočno je ležal na ploščati skali, medtem ko sta Katja in Andreja tlačili preostale dele njegovega telesa v tisto premajhno lupino. Ob burnem zvijanju in cviljenju mu je nekako uspelo. Potopila sva se, preplavala sifon in zadaj prosto preplezala desetmetersko stopnjo. V drugem sifonu sem opravil kratek ogledni potop, da sem videl, kakšno opremo bom potreboval naslednjič. Ko sva se vračala, je Mojmir v obupu, da mora nazaj v mrzlo vodo, globoko vdihnil. Ob vdihu je popustila zadrga in pokazalo se je belo meso. Bilo ga je žalostno gledati, do pasu golega v vodi, ki je imela 5 stopinj. Na hitro sem ga kot klobaso povil s plezalno vrvjo, nato pa sva zašibala skozi sifon. Pred jamo je med preoblačenjem dejal, da *Broad Peak* ni bil nič proti temu sifonu,

Z jato tropskih zobatcev in gofov na Ras Mohamedu, Rdeče morje, leta 1995. (foto: Ciril Mlinar Cic)

nu, čeprav je na himalajski odpravi dobil ozeblino.

V naslednjih dveh potopih sem sifonu končno vzel nedolžnost. Takrat je bil z dolžino 300 metrov najdaljši sifon pri nas. Poimenoval sem ga sifon PMS. To je naša kratica, sliši se tudi malo hudomušno. Sedaj je ob poti do slapa postavljena informacijska tabla, kjer je narisana tudi moj načrt jame. Ker pa je tabla tako v slovenščini kot v angleščini, sem dejal, naj napišejo sifon Prirodoslovnega muzeja Slovenije, saj bi tujci kratico razumeli napačno.

Ko smo v muzeju pripravljali novo občasno razstavo o morju, si nam ničkolikokrat priskočil na pomoč in z nami delil svoje obširno znanje. Verjetno poznaš vse ribe v slovenskem morju. Kje si pridobil ta znanja?

Še preden sem se uspel prijaviti na potapljaški tečaj, sem v Društvu za raziskovanje morja spoznal prof. dr. Tineta Valentinčiča. Takrat je na potapljaškem tečaju predaval fiziologijo potapljanja. Veliko je govoril tudi o morskih organizmih. Povabil me je na svoje predavanje o morski biologiji za posamezne študente biologije, ki jih je to zanimalo. Ta druženja so bila ob večerih na Filozofski fakulteti, kjer je biologija takrat domovala. Bilo mi je tako zelo všeč, da sem kar dve leti hodil na njegova predavanja. Bila so super in na njih sem se ogromno naučil. Ob koncih tedna smo se dostikrat odpeljali v Strunjan, kjer je bila takrat morska biološka postaja. S čolnom smo dredžali; vsakič, ko smo z vlačilno mrežo potegnili na krov bogat ulov, nam je Tine za vsak organizem povedal slovensko in latinsko ime, kam spada, kako živi in mnoge druge podrobnosti. Takšne vrste izobraževanje, med tednom teorija, ob vikendih pa praktični del v čolnu na morju, to je bilo res super. Tam sem pridobil veliko znanja. Pozneje smo si Slovenci izmislili fotolov, na katerem smo fotografirali ribe. Za dober rezultat je bilo odločilno dobro poznavanje načina življenja vsake vrste in njenega obnašanja ter vedenje, kje jo najti. Za vsako ribo posebej smo to vedeli. Ob prijavi svojih izbranih fotografij žiriji pa si moral na okvirček diapozitiva napisati tudi latinsko ime vsake ribe. Tako smo se počasi naučili vsa imena rib, ki so bile dostopne podvodnemu fotografu. V zenitu mojega tekmovanja v fotolovu mi je uspelo na film s 36 posnetki narediti kar 38 posnetkov, torej dva več, ker sem film vložil v fotoaparat v temi. In ker je bilo za rezultat ključno število različnih vrst, sem vsako ribo fotografiral le enkrat. No, ta izjemen rezultat, 38 posnetkov, 38 vrst, mi je uspel le enkrat.

Si kdaj razmišljal, da bi svoje znanje o morskih organizmih predstavil v knjigi tako kot nekateri drugi slovenski avtorji?

Ne. Takšni priročniki so sicer zelo pomembne in potrebne zadeve, vendar so pustili, brez kakršne koli besedne kreativnosti. Če se bom lotil opisovanja morskih organizmov, jih bom predstavil drugače, v obliki literarnih zgodb, polnih prisposodob in humorja. V njih bodo imele živali svoje značaje, glavne in stranske vloge. Seveda bodo ohranjene vse biološke podrobnosti. Pred leti sem nekaj takšnih zgodb že napisal in so bile objavljene v nekaterih revijah. Ena ima recimo naslov *Leščur, oaza za žur*. Leščur je poraščen z množico organizmov, in ko pade mrak, se v tem mikrokozmosu začno dogajati prave male in velike drame. Živali lovijo druga drugo, imajo svoje požrtije, ljubezni, skratka pravi žur. Živali skozi literarne zgodbe, ki so dejansko berljive. To me zanima. Druga stvar pa je, ali se bom kdaj tega lotil in napisal še toliko zgodb, da jih bo dovolj za knjigo.

Pri vsej tvoji pestri karieri ne moreva mimo človeške ribice. Bi lahko rekli, da ti je od vseh živali najbolj pri srcu?

Od jamskih gotovo, ker je to žival, s katero lahko vzpostaviš nek odnos, pred sabo imaš nekaj oprijemljivega. Vse ostalo pod vodo je majhno. Proteus pa je konkretna žival in se odziva na tvojo prisotnost. Predvsem pa moraš do nje priti, moraš v jamo, pod vodo. In če jo želiš dobro posneti, moraš zagotoviti neke pogoje. Moraš biti tudi potrpežljiv, ker je to zelo občutljiva žival, še posebej na svetlobo; takoj ko prižgeš luč, se hoče umakniti. Veliko se moraš z njimi družiti in veliko snemati, da ti včasih kaj uspe.

Kdaj si jo prvič videl v živo?

Pod vodo leta 1982, ko sem se prvič potopil v sifon Pivka jame. Takrat je od zadaj priplavala pred mojo masko in dobro se spomnim, kako me je prestrašila. Povsod je bila tema in kar na enkrat je nekaj belega pobliskalo tik pred mojo masko. Super je bilo.

Človeško ribico si posnel tudi v UV-svetlobo.

To je super zadeva, zelo uporabna, potrebna in pomembna metoda, ki jo priporočam predvsem biologom, ki se ukvarjajo z jamsko in morską favno. Pri rožah je bila metoda uveljavljena že zdavnaj. Prijatelj Matej Simonič je začel z UV-fotografiranjem v jamah, jaz sem nadaljeval z videom. V Kompoljski in Planinski jami sva uspela narediti zanimive posnetke z UV-in rumenimi filtri. Vse človeške ribice so

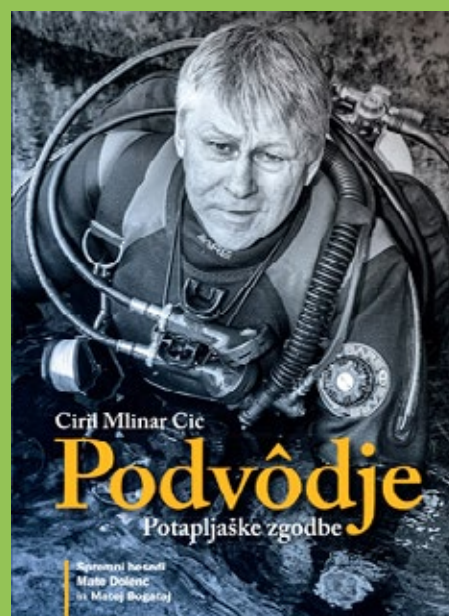
pred nama zažarele v nezemeljski lepoti. Imenitno se je videlo, kako neenakomerno so formirane svetle lise na posameznem osebk. Vsak ima drugačen vzorec, po katerem bi jih lahko prepoznali, podobno kot nas po prstnih odtisih. Zanimivo je, zakaj nekatere živali, ki vse življenje živijo v popolni temi, žarijo v UV-svetlobi. Verjetno jim je to ostalo še iz preteklosti, preden so se umaknile v jame.

Kako pa vidiš video v službi biologije?

Zelo dober primer uporabe je prav ta z UV-filtri, ki sem ga omenil. Ampak tudi sicer vidim video kot zelo pomembno sredstvo za raziskovalne namene, saj lahko danes z živo sliko opazujemo organizme 24 ur na dan, nato pa na hitro pregledamo posneto gradivo. Na ta način lahko pridemo do presenetljivih posnetkov, na primer obnašanja neke živali, ki ga sicer morda nikoli ne bi poznali. Uporabnost je zelo široka in velika. Prav tako je naravoslovni film pomemben kot izobraževalni pripomoček v šolah in muzejih.

Meniš, da dovolj poznamo naše jame in njihovo bogastvo?

Jamarji zelo dobro, širša javnost pa veliko premalo. Imamo najbogatejšo jamsko favno na svetu, imamo najbogatejši kras po številu jam na kvadraturu. En kup je superlativov. Na vse smo zelo ponosni, ampak nimamo biti na kaj ponosni. No-

Naslovnica knjige potapljaških zgodb Podvôdije.

benih zaslug nimamo, da je tako. Namesto tega bi se morali bati, predvsem pa marsikaj narediti, da bi to bogastvo obvarovali. Vsa umazanija in strupi, ki tečejo, namreč tečejo proti najnižji točki, se pravi v podzemlje. Vse, kar spustimo v naravo, slej ko prej pride v jame. In če se na nekem območju skoncentrira dovolj strupenih snovi, lahko čez noč izgubimo vso jamsko favno nekega jamskega sistema, ves nabor endemičnih vrst. In kljub temu da vse to imamo, nimamo ene poštene knjige, enega poštenega filma, ki bi resno in po-

Snemanje invazivnih organizmov v mrtvici Topla pri Čatežu leta 2012. (foto: Andrej Kapla)

drobno obdelal celotno jamsko tematiko. Prav tako nimamo ustanove, ki bi pošteno predstavila življenje v jamah.

Tvoji filmi prejemajo številna priznanja in osvajajo najvišja mesta na raznih filmskih festivalih, kar kaže na kakovost. Tudi tvoj zadnji film *Vodni krog* ni izjema. Je težko najti investitorje za nove projekte?

Zelo težko. Običajno je tako, da dobim idejo, napišem scenarij in potem poskušam najti investitorja za izdelavo filma. Problem je, da mora vse skozi razpise. Poiskati moraš ustrezen razpis, se prijaviti in čakati na rezultate. In veliko možnosti imaš, da projekt ni sprejet. Še posebej če gre za kaj nenavadnega, nevsakdanjega. Čeprav vemo, da je danes pitna voda problem tretjega tisočletja, sem podporo za izdelavo filma zelo težko dobil. Scenarij je bil vsakomur všeč, vendar se je verjetno zdel preveč provokativen in so se bali negativnega odziva. A včasih moraš malo tvegati in stvar se ti povrne. V Škocjanskih jamah sem naposled našel pravega sogovornika; prepoznali so zgodbo kot dobro in so jo bili takoj pripravljeni podpreti. Tako smo film posneli v sklopu projekta, ki so ga organizirali skupaj s Hrvaško (glede varstva pitne vode). Film smo posneli in danes se lahko pohvalimo z izredno pozitivnim odzivom nanj.

***Vodni krog* se vrti, pobira nagrade in priznanja ter opozarja na problematiko pitne vode. Lahko bi rekla, da je krog sklenjen. Ali pripravljaš kak nov projekt, ali lahko pričakujemo kak nov film?**

Trenutno teče produkcija filma *Lovci na človeške ribice*. Zopet malo provokativen naslov, za katerim pa se skriva resno znanstveno delo. Krajša šestminutna verzija je že končana in je že prejela nagrado na mednarodnem festivalu speleološkega filma v Karlovcu. V filmu ne gre za kakšne krivolovce, ampak za predstavitev projekta, ki ga izvajajo na Oddelku za biologijo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani. V tem projektu raziskovalci poskušajo ugotoviti, kje so človeške ribice razširjene, koliko jih je, v kakšnih gostotah naseljujejo naš kras in podobno. Projekt traja že drugo leto. Rezultate letošnjega ulova bodo primerjali z ulovom lanskega leta in tako poskusili oceniti številčnost populacije. Že sedaj so prišli do zanimivih spoznanj, recimo da ne gre le za eno vrsto bele človeške ribice, ampak vsaj tri, če ne štiri. Končni rezultati bodo znani ob zaključku projekta leta 2017. Kratka verzija filma predstavlja delo v okviru projekta, rad pa bi naredil daljši film, ki bi zajel vse od raziskav preko problematike

Na poletnem jadraniu, 2014. (foto Miha Potočnik)

do končnih rezultatov. Pri tem projektu sem sodeloval na terenu tudi kot potapljač in lovil živali, ne le snemal. Tako sem imel neposreden stik z velikim številom primerkov. Do zdaj nisem še nikoli našel mrtve človeške ribice. Tukaj pa sem v Plininski jami na enem mestu našel kar štiri mrtve primerke, ki so bili že gosto poraščeni z glivami. Te primerke smo kasneje tudi prinesli iz jame, da so jih lahko na oddelku secirali in pregledali; mogoče bodo ugotovili kaj zanimivega. Pa tudi videlo se bo, ali so to primerki, ki so že bili ujeti in registrirani lani, ali povsem drugi.

Kaj pa je vzrok pogina?

To je tudi mene najbolj zanimalo – ali je krivo onesnaženje, paraziti ali kaj tretjega, se še ne ve. Je pa čudno, da so bile vse živali zelo blizu skupaj, tri v razdalji nekaj metrov, in da česa takega do zdaj še nisem nikoli našel.

O tem, da nisi samo potapljač, fotograf in snemalec, ampak tudi več pisec, priča tvoja bibliografija, ki obsega več kot dvesto člankov v domačih in tujih revijah, časopisih in knjigah. Lansko leto je pri založbi eBesede izšla zbirka potapljaških zgodb z naslovom *Podvodje*. To je tvoja prva samostojna knjiga. Ali je knjiga dolgo nastajala?

Knjiga se je pisala skozi desetletja. Prva zgodba seže v same začetke. Vzporedno s tem, ko sem se potapljal, izdeloval opremo, snemal in slikal, sem si tudi delal zapiske. Običajno sem si naredil samo za beležko, kaj sem videl, in zapisal tehnične podrobnosti. Če je bilo kaj zanimivega, sem napisal kar celo zgodbo. In potem sem kakšno tudi objavil. Tako so v knjigi

zbrane nekatere zgodbe, ki so že bile objavljene, in druge, ki še niso bile. Knjiga je tako nastajala dolgo, več desetletij, narejena pa je bila hitro. Ko sem se odločil, sem zgodbe zbral in jih izdal.

So vse zgodbe v knjigi resnične? Si kaj olupšal, izpustil, dodal?

Veliko sem izpustil, a kar je notri, je resnično.

Kako pa to, da v knjigi ni nobene fotografije?

Na začetku sem mislil, da bom v knjigi objavil tudi fotografije. Ampak bolj ko sem pisal te zgodbe, bolj sem videl, da so fotografije povsem odveč, ker besedilo tako natančno opisuje kraje in dogodke, da bi fotografije samo pokvarile vzdušje. Dogajanje v zgodbi bi se teplo s fotografijo, saj fotografije nikoli ne narediš takrat, ko je najtežje, najhujše, v okoliščinah, ki jih opisuješ, ampak v nekih bolj normalnih situacijah. Fotografija ne bi bila nikoli pravi odraz nekega stanja v zgodbi. Fotografija bi zgodbo enostavno pokvarila. Dogodke sem se trudil opisati tako živo, da bi si vsak lahko sam ustvaril neko svojo podobo.

Še danes redno izpolnjuješ dnevnik potopov? Lahko pričakujemo nadaljevanje?

Kadar grem poleti z jadrnico po Jadranu, pišem dnevnik, kjer potope podrobno opišem. Zgodbe se pišejo same in vsak potop je svoja zgodba; tega je še veliko. Nekaj je še v glavi, nekaj pa je že zapisanega. Nad odzivom na knjigo sem bil zelo presenečen. Prvi odzivi literarnih kritikov so bili tako dobri, da nisem mogel verjeti. Tudi bralci, ki so knjigo prebrali, mi povedo veliko lepega, kar mi je zelo všeč. Mislim, da se zna zgoditi še kaj.

Praviš, da je voda tvoj medij? Bi se pod vodo preselil za stalno, če bi se dalo?

Nikakor. Pod vodo imam vedno problem z zrakom. Stalno nosim na hrbtu težke jeklenke, da lahko preživim. Ampak ne. To mora biti samo za včasih, za *gušt*. In da do tega gušta pride, moraš tudi kaj narediti. Treba je čez vse težave. Čez težo, ki jo moraš prenašati, pa mrz in temo, da na koncu lahko prideš do nagrade. To mora biti darilo.

In še za konec, kje te lahko najdemo? Fizično in virtualno?

Fizično na koncu varnostne vrvice, virtualno pa na moji spletni strani in na Facebooku. ☺